

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สื่อการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพราะสื่อการสอนช่วยให้การสื่อความหมายระหว่างผู้สอนและผู้เรียนถูกต้อง ชัดเจน สื่อการสอนมีหลายประเภท ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้พยายามจัดประเภทของสื่อการสอนออกเป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกในการผลิต การนำไปใช้ และการเก็บรักษา แต่ถ้าเรามองสื่อการสอนในลักษณะรวมกันก็จะเห็นว่า สื่อการสอนนั้นมีทั้งประเภทที่จัดหาได้ง่าย ราคาถูก การนำไปใช้ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เช่น ตัวอย่างทรัพยากรในท้องถิ่น บัตรคำ รูปภาพ เป็นต้น ตลอดจนกระทั่งถึงสื่อประเภทที่มีขั้นตอนการผลิตและการใช้ซับซ้อนและมีค่าใช้จ่ายสูง เช่น สื่อที่ใช้กับเครื่องฉายประเภทต่าง ๆ เป็นต้น ในบรรดาสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ รูปภาพ เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา เพราะรูปภาพเป็นสื่อได้ด้วยตัวของมันเอง ในขณะเดียวกัน รูปภาพก็ยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการใช้สื่ออื่น ๆ เช่น ภาพประกอบในหนังสือ ภาพสไลด์ ภาพยนตร์ เป็นต้น

การใช้รูปภาพในการสื่อความหมายของมนุษย์นั้นมีมาก่อนที่จะใช้ภาษาพูดภาษาเขียน ดังมีภาษารูปภาพปรากฏเป็นหลักฐานบนแผ่นดินเผาของชาวอียิปต์ และรูปภาพยังคงดำรงคุณค่าในการสื่อความหมายมาจนทุกวันนี้จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ นิยมใช้รูปภาพเป็นสื่อการสอน เพราะรูปภาพเป็นวัสดุราคาถูกและหาง่ายที่สุดในบรรดาทัศนวัสดุทั้งหลาย (Kinder 1959 : 29 - 30) จึงเป็นการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนาและยังไม่อาจผลิตเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษาใช้ได้เองอย่างบ้านเรา รูปภาคนั้นนอกจากจะราคาถูกแล้ว วิธีการใช้ก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้เวลาในการศึกษารายละเอียดได้ตามต้องการและยังนำไปใช้ได้ทุกสถานที่อีกด้วย ส่วนคุณลักษณะด้านที่ส่งผลการเรียนรู้ นั้นนักการศึกษาต่างสนับสนุนการใช้รูปภาพว่าเป็นสื่อการสอนที่ทำให้เกิดมโนทัศน์ได้ง่ายกว่าการใช้ถ้อยคำ (Groppe 1966 : 55) ความคิดต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมเด็กจะเรียนรู้ได้โดยอาศัยรูปภาพ (Brown 1951 : 197) รูปภาพทำให้ตัวอักษรกลายเป็นรูปธรรมที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจกันได้ (Lanler 1951 : 9 - 10) สิ่งที่อยู่ไกลตัวหรือเหตุการณ์ในอดีตนักเรียนจะเรียนรู้ได้จากรูปภาพ รูปภาพจะเป็นสื่อจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเรื่องที่เรียน เพราะคนเราไม่ว่า

เด็กหรือผู้ใหญ่ต่างชอบดูรูปภาพ (กรมการศึกษาคึกครุ 2501 : 3.)

การจะนำรูปภาพไปใช้ให้เกิดคุณค่าดังกล่าวกับผู้เรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ จะต้องอาศัยองค์ประกอบอีกหลายประการ เช่น แบบของภาพ ขนาดของภาพ สีของภาพ ระยะเวลาในการดูภาพ จำนวนภาพที่ใช้ เป็นต้น แบบของภาพเป็นสิ่งที่ได้รับการสนใจและศึกษามากกว่าด้านอื่น ๆ ของภาพ เพราะรูปภาพที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนมีหลายแบบ ดังได้จัดหมวดหมู่ไว้ 3 แบบด้วยกัน คือ ภาพเหมือนจริง (realistic) ได้แก่ภาพถ่ายและภาพวาดเหมือนจริง ภาพเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปมัย (analogic) คือภาพการ์ตูนซึ่งให้อารมณ์ขัน และภาพนามธรรม (logic) เช่น ภาพแผนภูมิ แผนที่ รวมทั้งแผนภาพ (diagram) ด้วย (Knowlton 1964 : 2 - 6) เมื่อรูปภาพมีหลายแบบเช่นนี้ การจะเลือกรูปภาพแบบใดแบบหนึ่งไปใช้ ผู้สอนจะต้องพิจารณาว่าแบบของรูปภาพที่นำไปใช้นั้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สูงกว่าการใช้รูปภาพแบบอื่น (ประสงค์ นิมมา 2517 : 2) จากการศึกษาได้พบว่าแบบของรูปภาพที่นิยมใช้ในระดับประถมศึกษา คือ ภาพถ่ายและภาพการ์ตูน (สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร 2525 : 3) ซึ่งรูปภาพทั้ง 2 แบบนั้นนำไปใช้กับเนื้อหาวิชาในเรื่องเดียวกันได้ แต่เมื่อศึกษาคุณลักษณะของรูปภาพด้านการผลิต ความสนใจ และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากรูปภาพทั้ง 2 แบบแล้ว จะพบว่ายังมีความแตกต่างกัน เช่น ในด้านรายละเอียดของรูปภาพ ภาพถ่ายเก็บรายละเอียดตามสภาพความเป็นจริงได้สมบูรณ์กว่าภาพการ์ตูน เพราะภาพการ์ตูนเป็นภาพเขียนหยาบ มีรายละเอียดของภาพน้อย ส่วนสีของภาพต่างจากความ เป็นจริง ทั้งนี้เพื่อจะสร้างให้เกิดอารมณ์ขันแก่ผู้ดูสำหรับในด้านการผลิต ภาพถ่ายต้องใช้อุปกรณ์ผลิตที่มีราคาสูง ส่วนภาพการ์ตูนต้องใช้ผู้เขียนที่มีความสามารถในการเขียน ฉะนั้นเมื่อพิจารณาโดยรวม จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นภาพถ่ายหรือภาพการ์ตูนต่างก็มีข้อได้เปรียบเสียเปรียบแตกต่างกัน แต่เรื่องดังกล่าวยังมีความสำคัญน้อยกว่าการเลือกแบบของภาพที่ผู้เรียนสนใจ และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้สูงกว่าภาพแบบอื่น ในเรื่องของความสนใจที่มีต่อภาพถ่ายและภาพการ์ตูนนั้น จากผลการวิจัยสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ผ่านมาพบว่า นักเรียนที่มีอายุน้อยชอบภาพที่มีรายละเอียดน้อย ดูง่าย ไม่ซับซ้อน (French 1952 : 90 - 95 ; Amsden 1960 : 309 - 312) ตรงกับการวิจัยของ สุนันท์ จุฑะสร (2509 : 99 - 100) ฉลองชัย สุรวัดนบุรี (2515 : 90 - 100) และเมื่อ

ศึกษาความชอบแยกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ชอบภาพการ์ตูน แต่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 ชอบภาพถ่าย (ฉลอง ทับศรี 2517 : 60 - 64) นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายทุกระดับชั้นชอบภาพถ่ายมากที่สุด (วุฒิ แครสังข์ 2514 : 77 - 82) แม้นักเรียนจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งในเมืองและชนบทก็ชอบภาพถ่ายมากที่สุด (Sloan 1972 : 6018-A) ผลการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความชอบแบบภาพนั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการตามวัยของนักเรียน นักเรียนอายุน้อยจะชอบการ์ตูนและเมื่อมีพัฒนาการสูงขึ้น อายุมากขึ้น จะชอบลักษณะของภาพถ่ายมากขึ้นด้วย ทั้งนี้สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะที่ชี้แจงไว้ว่า ระดับอายุ 7 - 9 ปี จะมีพัฒนาการในขั้นคล้ายของจริง (schematic stage) มีความสนใจในสิ่งที่สำคัญของภาพเป็นบางส่วน แต่ชอบสีตามธรรมชาติ พอระดับอายุ 9 - 11 ปีเป็นขั้นต้นของการเขียนภาพของจริง (the drawing realistic) เด็กจะมีความสังเกตในความแตกต่างของสิ่งของประเภทเดียวกัน และสนใจในรายละเอียดของสิ่งที่พบเห็นมากขึ้น เมื่ออายุ 11 - 12 ปีขึ้นไป ก็จะมีพัฒนาการในขั้นเขียนภาพของจริง (pseudo realistic) ซึ่งแสดงได้ทั้งรายละเอียดของสิ่งที่เขียนและการแสดงระยะใกล้ - ไกล ตามความเป็นจริง (Victor Lowenfeld อ้างถึงใน ทวน พินทุพันธ์ 2508 : 366-375) ทฤษฎีดังกล่าวนี้สนับสนุนผลการวิจัยดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความชอบ ความสนใจ และการแสดงออกทางศิลปะที่พัฒนาการไปตามอายุ

สำหรับผลการเรียนรู้ที่เกิดจากภาพถ่ายและภาพการ์ตูนนั้น ผลการวิจัยทางด้านภาพถ่าย พบว่า ภาพถ่ายสีธรรมชาติทำให้ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้สูงกว่าภาพขาว - ดำ (Dwyer 1967 : 49 - 61) ผลการเรียนรู้เนื้อหาจากภาพถ่ายสีธรรมชาติสูงกว่าภาพขาว - ดำ (Vollan 1972 : 4435 - A) ส่วนผลการวิจัยทางภาพการ์ตูนปรากฏว่า การอ่านหนังสือการ์ตูนช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีกว่าการอ่านแบบเรียนธรรมดา (Sones 1944 : 234 - 239) นักเรียนที่เรียนซ้ำหรือนักเรียนที่เกเรสนใจอ่านหนังสือการ์ตูนและสามารถเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพได้ (Pittman 1958 : 238) สอดคล้องกับการวิจัยในประเทศไทยที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากภาพการ์ตูนสูงกว่าการสอนแบบบรรยายหรือการสอนตามปกติ (สุรางรัตน์ ณ พัทลุง 2520 : 37 - 38 ; ประเสริฐ มาสุปรีดี 2522 : 31 - 32) ผลการวิจัยดังกล่าวมานี้สนับสนุนการใช้ภาพถ่าย

สื่อธรรมชาติและภาพการ์ตูน แต่ถ้านำภาพถ่ายและภาพวาดเหมือนจริง ซึ่งเป็นภาพแบบเหมือนจริง (realistic) ด้วยกันมาเปรียบเทียบกัน ผลการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน (ประสงค์ นิ่มมา 2517 : 52 - 54) เช่นเดียวกับการทดลองใช้ภาพการ์ตูน 2 แบบกับนักเรียนในระดับชั้นเดียวกัน ปรากฏว่าผลการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน (ศรีสุดา ทองสุข 2526 : 50) ผลการวิจัยของประสงค์ นิ่มมา และศรีสุดา ทองสุข แสดงให้เห็นว่าภาพที่จัดไว้ในแบบเดียวกัน ให้ผลการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน แต่ภาพถ่ายกับภาพการ์ตูนเป็นภาพต่างแบบกัน เมื่อนำมาใช้ประกอบเนื้อหาเรื่องเดียวกัน พบว่านักศึกษาประกาศนียบัตรทางการศึกษาปีที่ 1 มีผลการเรียนรู้จากภาพการ์ตูนสูงกว่าภาพถ่าย (สานิตย์ กงยวภาค 2517 : 29 - 33) แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าผลการเรียนรู้จากภาพการ์ตูนจะสูงกว่าภาพถ่ายในทุกระดับชั้น เพราะเมื่อทดลองในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการเรียนรู้จากภาพถ่ายและภาพการ์ตูนไม่แตกต่างกัน (ปนิธาน แสงศรี 2524 : 25) การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้จากภาพถ่ายและภาพการ์ตูนกับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นเด็กเล็กในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดได้วิจัยไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ภาพถ่ายและภาพการ์ตูนกับนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน ซึ่งถ้าได้ศึกษาเรื่องดังกล่าวก็จะเป็นการศึกษาวิธีการใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมกับระดับอายุ และระดับสติปัญญาของผู้เรียน (Noel and Leonard 1962 : 26 - 28) อันเป็นวิธีการใช้สื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ

จากแนวความคิดและผลการวิจัยที่ได้ศึกษามาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากภาพถ่ายและภาพการ์ตูนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีอายุเฉลี่ยประมาณ 7 - 8 ปี และมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลางและต่ำ ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากภาพทั้ง 2 แบบของนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากันจะแตกต่างกันหรือไม่ และนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน เมื่อเรียนจากภาพแบบเดียวกัน จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากันหรือต่างกัน ผลการวิจัยที่ได้้นอกจากจะเป็นแนวทางในการเลือกแบบภาพที่เหมาะสมกับนักเรียนในระดับชั้นนี้แล้ว ยังเป็นแนวทางในการผลิตสื่อประเภทรูปภาพที่ส่งเสริมการเรียนของนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกันอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง "อากาศ" ที่ได้จากการเรียนโดยใช้ภาพถ่ายกับภาพการ์ตูนประกอบ ของนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลางและต่ำ กลุ่มที่เรียนโดยใช้ภาพการ์ตูนประกอบ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนโดยใช้ภาพถ่ายประกอบ
2. นักเรียนกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับเดียวกัน กลุ่มที่เรียนโดยใช้ภาพการ์ตูนประกอบ จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนโดยใช้ภาพถ่ายประกอบ
3. นักเรียนกลุ่มที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลางและต่ำ เมื่อเรียนโดยใช้ภาพถ่ายประกอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่ต่างกัน
4. นักเรียนกลุ่มที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลางและต่ำ เมื่อเรียนโดยใช้ภาพการ์ตูนประกอบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่ต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2527 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร
2. การนำเสนอภาพถ่ายและภาพการ์ตูนใช้การนำเสนอแบบเดียวกันด้วยสไลด์

คำจำกัดความของการวิจัย

1. ภาพถ่าย หมายถึง ภาพถ่ายสีธรรมชาติ ของคน สัตว์ สิ่งของ ที่เป็นจริงตามธรรมชาติโดยจัดภาพตามที่เนื้อหากำหนดไว้
2. ภาพการ์ตูน หมายถึง ภาพวาดลายเส้นซึ่งมีรายละเอียดของภาพน้อย โครงร่างและส่วนสำคัญของภาพต่างไปจากความเป็นจริงบ้าง วาดด้วยหมึกสีดำ ระบายด้วยสีน้ำให้มีสีตามธรรมชาติ เนื้อหาของภาพเช่นเดียวกับภาพถ่าย

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงคะแนนของผู้เรียนที่ได้จากการตอบแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจหลังจากเรียนเนื้อหาประกอบภาพถ่าย และภาพการ์ตูนแล้ว

4. ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงความสามารถในการเรียนของนักเรียนที่ได้จากการประเมินผลในภาคต้นปีการศึกษา 2527 แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางสำหรับครูและผู้ผลิตสื่อการสอนที่จะผลิตภาพประกอบการสอนหรือสื่ออื่น ๆ ที่ต้องใช้ภาพประกอบได้เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน
2. เป็นข้อเสนอแนะให้ผู้รับผิดชอบทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา นำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดทำสื่อการสอนให้เกิดประโยชน์กับนักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย